

BAĞLUM KÖYÜNDE KÖYLÜ İŞLETMESİ ANKETİ

Salâhattin Demirkan

Anketi yapılan ailenin bulunduğu köy hakkında genel bilgiler:

Ankara ilinin merkez bucaklarından olan Bağlum köyü şehrin 16 Km. şimalindedir. Keçiören bağlarından itibaren de 7 Km. şose ile şehre bağlıdır.

Köyün bulunduğu mevki deniz seviyesinden itibaren 1250 metre yüksekliktedir. Etrafı çıplak ve taşlı tepelerle çevrili dar bir vadi ortasına kurulmuş olan köyün kenarından yazın kuruyan ve şimaldeki dağlardan çıkan bir dere geçiyor. Bu derenin etrafında söğüt ve kavak ağaçları ile köylüye ait bahçeler ve sebzelikler vardır.

Köyün evleri Orta Anadoluya has karakterde, kerpiç ve üstleri çorakla örtülüdür.

Binaları; Bucak Müdürünün de oturduğu bir jandarma karakolu, yeni yapılan üç parçadan mürekkep bir ilkokulu, teknik ziraat memurunun oturduğu tek katlı bir bina ve bir cami ile 271 evden ibarettir. 1378 nüfusu ile 271 aile vardır.

Bir çok köylerimiz gibi bu köy de plânsız kurulmuş olduğundan sokakları dar, şekilsiz, kaldırımsız, hele kışın çamurdan geçilmez bir haldedir. Evlerin sokak taraflarında görünen açık helâları da manzarayı büsbütün çirkinleştiriyor. Bir kısım iki katlı olan evlerin alt katları ahır, samanlık ve anbarlardır. Üst katlarında dört veya beş oda vardır. İnşa malzemesi kerpiç ve kavak direğidir.

Köyün bu mevkie ne vakit kurulduğu ve halkının nereden geldiği hakkında ne yazılı ne de halk arasında yayılmış bir bilgi edinilememiştir. İhtiyarlardan birisi, vaktiyle köy kenarında bir türbe bulunduğunu ve onun kitabesinde bura halkının Horasan'dan geldiğinin yazılı olduğunu söyledi. Köylünün fizyolojik durumuna ve köyün hayat tarzına bakılınca bu sözün doğruluğunu kabul etmek lâzım gelir.

Orta boylu, esmer, kara gözlü olan erkekler Türkmen tipinin bir örneğini gösteriyor. Zaten Orta Anadolu'da yerleşmiş köylerin bir çoğunun eski göçebelerden olduğunu gösteren bir çok deliller vardır. Henüz ziraat hayata tamamiyle intibak edememiş, coğrafi muhitinin tesirlerinden kurtulamamış, aşiret hayatına has psikolojiyi terkedememiştirler.

Köyün hemen yanındaki geniş mezarlıkta bir tek yazılı mezar taşı yoktur. Bu taşlar şekilsiz ve zaman geçtikçe birbiri üzerine yığılıklarından pek hazin bir manzara göstermektedir. Etrafı duvarla çevrili olduğundan insan ve hayvanlar buradan gelip geçiyorlar.

İlk kuruluşunun 25 hane kadar olduğunu kulaktan kulağa dinleyen

ihtiyarlar son yarım asırda köyün gittikçe büyüdüğünü söylemektedirler.

Bu genişlemenin asıl sebeplerinin yeni doğumlar, yeni kurulan ocaklar olduğunda şüphe yoktur. Çünkü dışardan gelme ailelerin sayısı pek azdır. Bir de köyün asıl merkezinde evler sınıksık ve hattâ bir çok evin damı birbirinin aynı olduğu halde sonradan yapılan evler köyün kenarlarına doğru serpilmişlerdir. Bir çoğunun önünde bahçesi vardır. Fakat ev sayısının çoğalmasına mukabil köy arazisi aynı genişlikte kalmıştır.

Bu tarlaların hemen yarısı kıraç yerlerde yani az verimlidir. Bağ, bahçeler köyün şimalinde vadinin nihayetlerine doğru uzanmaktadır. Armut, elma gibi meyva ağaçları bağlar içindedir. Burada ayrıca meyvalıklar yoktur. Köyün esas ziraî karakterine hububatçıdır demek caizdir. Şu kadar ki ekilebilir tarlaların yarısı nadasa kalır. Bir kısmı da su ve bu sebeple ekilmez. Geçen sene 4.000 dönüm buğday, 2300 dönüm arpa, 200 dönüm yulaf, 5 dönüm nohut, 40 dönüm fiğ, 20 dönüm burçak, 50 dönüm kavun karpuz ve 25 dönüm muhtelif sebze ekilmiştir ki hepsi 6.630 dönüm tutar.

1948 köy sayım anketinde teknik ziraat memurunun verdiği rakamlar şöyledir:

Tarlalar	1500	dönüm
Sebze bahçeleri	25	»
Meyva bahçeleri	1500	»
Bağlıklar	500	»
	<hr/>	
	17.025	»
Çayırlar	50	»
Ekilmemiş yerler	8000	»
	<hr/>	
	35075	»

Köyde topladığım malûmata göre ise:

Tarlalar	14814	»
Bağ ve bahçeler	1872	»
Çayırlar	25	»
Sebze bahçeleri	25	»
	<hr/>	
	16736	»

Bu yekûn pek büyük olmayan bir farkla yukarıkinin aynıdır.

Köylünün anlattıklarına göre otuz kırk sene evvel köyde bereket varmış, buğdaydan beher dönümüne bire 10-12 alınmış. Halbuki son yıllarda mahsulden en çok bire 4-5 alınmıştır. İklim şartlarının müsaadesizliği yalnız hububata değil meyvalara ve bağlara da aynı tesiri yapmıştır. Evvelce yüzlerce yük armut alınırken son beş altı yılda hemen hiç bir mahsulden istifade edilememiştir.

Tarla ve bağ bahçe durumunun verim nisbetine göre de bir ailenin yıllık geçimini sağlayabilecek toprak sahasının en az 200 dönüm olduğu anlaşılıyor. Bağ ve bahçelikler ise, ancak bu miktar tarla sahibi ailenin yardımcı geçim unsuru olarak kabul edilmektedir.

Şimdi tarlalarda bağ ve bahçeliklerin aile başına isabet eden saharını görelim:

Tarlalar: Beher aileye isabet eden miktar (dönüm hesabıyla)
(— arasında toprağa sahip aile)

<u>0—10</u>	<u>11—30</u>	<u>21—30</u>	<u>31—50</u>	<u>51—75</u>	<u>76—100</u>
12	25	21	39	43	21
				<u>101—150</u>	<u>Dönüm</u>
				37	aile
<u>151—200</u>	<u>201—250</u>	<u>251—300</u>			
12	3	3			

Görülüyor ki bu köyde küçük bir aile işletmesi için lüzumlu araziye sahip aile sayısı - haydi (151) dönümü en az ölçü kabul edelim - ancak 18 dir.

Gerçi bu sahalardan daha az toprağı olanların bağ ve bahçeleri varsa da bunların da çok azı - o da verimli yıllarda - ancak aile bütçesinin gelir kısmına pek az bir miktar ekliyebilmektedirler.

Bağ ve bahçelerin de beher aileye düşen nisbeti şöyledir:

(dönüm olarak)

<u>0—5</u>	<u>6—10</u>	<u>11—15</u>	<u>16—20</u>	<u>21—25</u>	<u>26—30</u>	<u>Bağ (dönüm)</u>
137	64	23	8	4	6	aile

Burada da çoğunluk 0-5 dönüm arasında bağ ve bahçe sahibi 137 ailede ve sonra 6-10 dönüm arasındaki 64 ailededir. 7/1

Köyde dikkati çeken mühim vakıalardan birisi de toprakların vareset yoluyla parçalanışdır ki bu hal aile sayısı arttıkça yani yalnız nesil-

ler türedikçe fena tesirlerini de arttırmıştır. Bir yandan arazi yeni varisler arasında küçük parçalara bölünmekle beraber bir şahsa düşen arazi parçaları da mevkiler itibariyle birbirinden uzak düşmüşlerdir. Dedesinin zamanında yani altmış yıl evvel burada 600 dönüm arazisi olan ailenin bugünkü reisi olan babanın elinde 100 dönüm tarla vardır. Ve bu da altmışlık bir ihtiyardır. Dört erkek evlâdile iki kızı arasında bu tarlaların taksimi zamanı da pek yakındır.

Köyde arazinin ailelere göre taksimini gösteren bir resmî kayıt yoktur. Her köylüyü birer birer çağırarak kendilerinden bu mevzuda bilgi edinmek de mümkün değildir. Burada ilk akla gelen kaynak Tarım Kredi Kooperatifine borçlu 139 aile reisinin köy muhtarının tasdikinden geçen beyannamelerindeki kayıtlar olup, kalan 122 ailenin toprakları hakkında malûmatı da köy ihtiyar heyetinin uzun süren bir toplantısı esnasında şifahî ve takribî bilgiye dayanan kaynaktan derlemek mecburiyetinde kaldım.

Uzun seneler köyde bağ bahçe bekçiliği eden bir köylü, bu kısım topraklar hakkında en doğru bilgi verdiğini temin etti. İş sonunda ve köylü ile görüşülürken muhtelif vesilelerle ortaya bir hakikat çıktı:

Bazı köylü tarım kredi kooperatifine verdiği beyannamede tarlalarını ve bağlarının sahasını fazla yazdırmıştır. Gerek burada ve gerek şifahî kaynaklardan alınan rakamların mübalâğa payını - ki bunu % 15 kabul ettik - çıkardıktan sonra geriye 14226 dönüm kalır. Şu halde köyde nüfus başına 10,3 dönüm toprak düşüyor demektir.

Gerek toprağın günden güne fakirleşmesi, gübresizlik, susuzluk gibi sebeplere katılan iklim değişimleri; gerek veraset yoliyle pek küçük parçalara ayrılması köylüyü geçim için başka işler aramak mecburiyetinde bırakmıştır. Bu yüzden zuhura gelen iktisadî duruma göre bugün ailelerin bir çoğu dışarıda çalışmakta veya her gün şehrin bağ ve bahçelerine giderek amelelik etmektedir.

Çiftçi aileler şöyle bölünmektedir:

Üç çifti olan	1	aile
İki » »	14	»
Bir » »	67	»

97 dir.

Fakat bu ailelerden ancak altısı yalnız kendi işletmesinin işleriyle meşgul olup dışarda ameleliğe gitmez.

Köy nüfusu istihsal ve iş durumları itibariyle ve ailelere göre şöyle bölünmektedir:

Çiftçi aile	97
İşçi	112
Şehirde odacı (aileleri köyde)	50
Memurlar	10
	<hr/>
	271

Fakir işletmelerden baba ve yetişmiş çocuklar da amelelik ederler. Şu halde köyün az çok toprağı olan 261 ailenin 97 çiftçiyi çıkardıktan sonra geriye kalan 184 aile - çiftçi ailelerden 91 i de dahil - geçimlerini sağlamak için amelelik etmeğe mecburdurlar. Dahası var. 261 aile içinde, kendileri Ankara'da odacılık eden ve çoluk çocukları da tarla ve bağlarda çalışan 52 aile vardır.

Bu ailelerin bütçesinde gelir unsuru olarak koyun, keçi, inek gibi sağılır ve satılır hayvanları görmek de mümkündür. Köyde 200 sağmal inek, 4 dişi manda, 300 sağılır koyun mevcuttur. Evlerdeki tavuklar sayısı köy evlerinin sıklığı ve bahçelerin azlığı dolayısıyla pek azdır.

Tavuk hastalığı da ayrıca bu azalmada mühim bir âmil olmuştur. Köyün şehre yakın olması mahsullerinin artışını değerlendirmek ve miktarını arttırmak hususlarında hemen hiç bir tesiri yoktur. Ancak amelelik etmek suretiyle şehir onlar için bir geçim mevzuudur. Bu sebeptir ki köylü Ankara'dan başka bir yere gitme klüzumunu duymamakta, sabahleyin şehre inip iş gördükten sonra akşam üstü tekrar köyüne dönmektedir.

Köye dair kısaca verdiğim yukarıki izahattan anlaşılacağı gibi burada ziraî işletme anketi için yaptığım tecrübe araştırmasında ancak iki aile tipi seçebildim. Bunlardan birinci tip bu köyde geçimini yalnız çiftçilikten sağlıyan bir ailedir ki bunun reisi de boş zamanlarında şehir ameleliğe indiğini söyledi. İkinci tip köyün kâtipliğini de yapmakta olan bir aile reisidir.

Geçim bakımından bu iki aileden daha küçük olan ve çoğunluğu teşkil eden işçi ailelerden de bir tip seçmek lâzım gelirdi. Fakat köyde bulunmayan ve bulunsa da bütün gün yorulan ve erkenden yatan bu gibi kimselerden öğrenilecek bilgilerin hiç bir değeri bulunmıyacaktı.

Köyde istihsal mevsimleri şöyledir:

Kışlık ekimler ekim ayında başlar, Kasım ayının sonuna kadar de-

vam eder. Kar yağarsa bu zaman biraz daha uzayabilir. Kasımda koç katımı da başlar. Aralık ayında ağaçların kökleri açılır. Bağlarda kirizme yapılır. Şubatta bağlarda omcaların (üzüm kütüğü) boğazları açılır. Bu ayda ve Martta ağaçlar burç yahut ökse otu denen zararlı nebatlardan temizlenir. Kar yoksa davar dışarı çıkar. Yazlık ekimler de Mart sonunda ve Nisanda ekilir. Davarlar doğurur, Mayısta nadas başlar, Haziran sonuna doğru ikileme yapılır. Bazan Haziranda da devam eder. Gün dönümünde arılar oğul vermeğe başlar ve hububat kemale erdiğinden Temmuzda hasat için tarlalara girilir. Önce burçak çibilir. Ağustos harman zamanıdır. Eylülde harmanlar kalkar. Hasat ve harman zamanı ortalama 45 gün sürer.

Son yıllarda gerek hububat gerek meyvalar mevsimlerin iyi gitmesi yüzünden az mahsul vermiştir. Köyün başlıca meyva mahsulü olan Ankara armudu ötedenberi köye haklı mühim bir gelir sağladığı halde son beş altı senedenberi bu meyvadan pek az istifade edilmiştir. Bu sebeple esasında cüce işletmelerden ibaret olan aile ziraati pek verimsiz olduğundan köylünün çoğunluğu amelelik etmek üzere şehre gidip gelmektedirler.

Köyün sosyal hayatında dikkati çeken mühim noktalardan birisi de aile cemaatinin az çok devam etmesidir. Bir misal olmak üzere M. A. ailesini ele alayım. Bu aile efradı 14 dür. 115 dönüm tarlaları 5 dönüm bağ ve 2 dönüm çayırı vardır:

	Yaş
1 — Baba	56
2 — Ana	48
3 — Oğul	25 (evli)
4 — »	19 »
5 — »	16
6 — »	13
7 — »	6
8 — Kız	10
9 — »	8
10 — Gelin	25
11 — »	19
12 — Erkek torun	5
13 — Kız torun	2
14 — Amca	40

Baba ve amca tamamiyle çiftçilikle meşguldür. Amca köyün çobanlığını da yapar. Büyük oğul da köyün çobanıdır. 16 yaşındaki çocuk da bazan davar çobanlığı yapar. Yazın gelinler de tarlaya giderler.

Bütün kazançlar evde ayrılmamış surette harcanır. Yemek bir tencerede pişer.

Bunun sosyolojik izahını ayrıca yapacağım.

Burada köylünün hayat ve bilgi seviyesini gösteren vak'alar arasında bir de köy idaresinin durumunu belirten bir iki misal vereceğim. Köye geldiğim vakit karşıma çıkan bekçinin kıyafeti dikkatimi çekti. Tıraşı uzamış, kasketi eskimiş, arkasında rengi uçmuş ve fazla eskimiş bir halde paltoya benzer bir şey bulunan bekçiyi görünce içim sızladı. Hele köy odasını görünce bu sızlama ayrı bir ıztırap halinde ruhumu sardı.

Bir de köyün iç kısmını gezdikten sonra artık hükmettim ki burada yaşayan insanlar orta zamandan da daha geri bir devirde bulunuyorlar. Daha fazla tafsilâta girişmek bu yazının kadrosunu aşıracağımdan bu kadar kâfi görüyorum. Muhtar altmışlık bir adam, okuma yazması da yok, âzalar da öyle, köye ve köylüye dair görüşmeler sırasında söyledikleri sözler, gösterdikleri temayül ve düşünceler, Ankara gibi bir şehrin yakınında bulunan insanlardan beklenmez. Fakat realite budur.

Bu vesile ile burada bir mühim noktaya da dokunmadan geçemiyeceğim. Burası bir bucak merkezidir. Tam teşekküllü bir de ilk okulu vardır. Teknik ziraat memuru da bulunuyor. Başda idareciler olmak üzere eskiden ne hükümetin ne de münevverliğin hemen hiç bir müsbet iş görmediği anlaşılıyor. Durumu münakaşa etmeden diyeceğim ki Bağlum köyü inkılâp Türkiyesinin üzerinde durması lâzım gelen meselelerden birisidir.

Köyde tipik aile seçimi

Bağlum köyünü esasda bir hububatçı köy olarak almak lâzım geldi. Zira köyün kuruluş tarzı, istihsal bünyesi ve maksadı, mahsuller ve aileler durumu itibariyle burasını hububatçı saymak doğrudur. Her ne kadar köydeki ailelerin yarısından fazlası geçimlerini amelelikle sağlıyorlarsa da bu hal onların asıl geçimi değil, cüce işletmelerin eksik kalan verim durumunu tamamlamak maksadıyledir. Köyde dikkati çeken vak'alardan biri de amelelik edenlerin her gün yine evlerine dönmeleridir. Bu köyden uzak mesafelere giden, geçici yahut devamlı surette amelelik eden kimse yoktur.

Köylünün kendi görüşüne göre burada asıl geçimlerini ziraatten elde eden ve dışarıya ameleliğe gitmeyip yıllık kazancını toprağından çıkararak ksuretiyle köydeki hayat seviyesine uygun olmak şartıyla refahlı aile sayısı onu geçmemektedir. Bunların içinden birisini yine kendilerinin tavsiyesiyle seçtim. M. D. ve ailesi köyün iki çifti bulunan çiftçilerindedir. Çalışkandır, bilgilidir, köyün yerlisidir. Elinde bulunan tarlalardan en fazla mahsul elde etmeğe var gücile çalışır.

Bu köye göre bu tipi seçmekten maksat köyün karakteristiğı olan toprak, istihsal tarzı ve verim derecesi ile köylünün bu iklime ve diğer şartlara intibak tarzlarını ve ailenin bünyesini, kuruluşunu öğrenmektir. Ve bundan başka diğer aşağı derecelerden tip seçtim. Zaten maksadımız bir metod denemesidir:

Köyde bütçe mefhumu olmadığı gibi böyle hesap yapılması da çok garip görünüyor, hele aile ferdlerinin ve hayvanlarının bütçe unsurlarından sayılması hakkındaki düşünce pek hayretle karşılanmaktadır. Bütçesini yaptığım aile reisi köyün en münevveri olduğu halde bu husustaki sorgularıma istediğim derecede açık ve doğru cevap alamadığımı sanıyorum. 1948 yılının kötü gitmiş olması ve bu yıl da henüz mahsul mevsimi olmaması yüzünden aile reisi pek müşkül durumda olduğunu söyleyerek kötümser bir ruh haletile cevap veriyordu. Bununla beraber mümkün mertebe hakikati bulmağa çalıştım.

Aile bütçesinin son bir yıllık gelir gider durumunu ortaya çıkarmakla elde edilecek netice ailenin tam ve gerçek hayat seviyesini göstermiyecektir. Zira aile hayatında normal surette biten yıllar olduğu gibi son bir kaç senede oldukça sarsıntılı geçen yıllar da vardır.

M. D. Ailesi monografik anketi

I. — Aile:

1— Baba (aile reisi) 53 yaşında, doğma büyüme buralı. Baba ve dedesinin menşeiini bilmiyor. Köyde dolaşan rivayete göre bu köylüler Horasandan göç etmişler, okuma, yazması yok. Sıhhatli. Evde baba otoritesi hâkim, çocuk terbiyesinde bilhassa iş hayatına ait konulara çocuğun intibakı düşünülür. Bu arada kültür yani çiftçiliğe ait bilgiler tamamiyle göreneğe dayanıyor.

Kol kuvvetinin azalması ve toprağın parçalanması için erkek evlât evlendiğı halde baba ocağından ayrılmamıştır. Dinî itikat ve bilgiler basit olmakla beraber ahlâkî terbiyede esastır.

- 2— Ana (karı): 45 yaşlarında, o da aynı köyün yerlisi.
- 3— Oğul, 25 yaşında, evli ve baba evinde oturuyor.
- 4— Kız, 23 yaşında bekâr.
- 5— Kız, 14 yaşında bekâr.
- 6— Torunlar: Bir kız, bir erkek.

II. — Yaşama tarzı:

1— Mesken:

Köyün ortasında iki katlı ve kerpiçten, alt katta samanlık, ahır, anbar, üst katta beş oda. Evin cephesi güneye bakıyor. Güneş giriyor. Odaların sıhhi durumu fena değil.. (fakat köyün sokakları dardır. Bakımsızdır. Evler birbirine bitişiktir. Bir çok evlerin helâları açıktadır.)

2— Gıda:

Esas yiyecek maddeleri buğday, süt, yoğurt ve şehirden alınan hayvanî iç yağları. Ekmek buğday unundan yapılır. Ve fırında pişer. Pilâv bulgurdandır. Tereyağ ve et nadiren kullanılır. Yazın meyva ve üzüm yenir. Pekmez yapılır.

3— Giyim kuşam:

Hemen her şey dışardan alınır. Erkek kıyafeti setre pantolondan, kadın kıyafeti şalvar, mintanla baş örtüsünden ibarettir.

4— Sağlık:

Ailenin dokuz çocuğu ölmüştür. Sebebi bilinmiyor. Sağ olanların sağlığı normaldir. Ekseriya soğuk algınlığı yüzünden hastalanıyorlar. Ağır hastalıklarda şehre gidiliyor. Bir çok hallerde köylüye mahsus tedbirlerle rahatsızlıklar önleniyor. Fakat genel olarak sağlık durumuna fazla dikkat edilmiyor. Bunda iş hayatının mühim tesiri vardır. Mahsul idrâki zamanlarında bu hal artıyor.

III. — Yaşama safhaları:

- 1— Doğumlar: Ailenin 12 çocuğu olmuştur.
- 2— Ölümler: Doğan 12 çocuktan dokuzu ve küçük yaşlarda ölmüştür. (Köyde çocuk ölümü fazladır.)
- 3— Tahsil durumu: Babanın, ananın okuma yazmaları yoktur. Büyük erkek çocuk askerlikte biraz bir şeyler öğrenmiştir. (Köyde okuma odası yoktur, gazete gelmez).

4— Göç edenler:

Aileden dışarıya göç eden, yahut muvakkat olsa da dışarıya çalışmaya giden yoktur.

5— Kaza ve felâketler:

Ana hastalanmış, Ankara'ya götürülmüş ve tedavi edilerek tekrar köye gelmiştir.

6— Borçlar:

Babanın (aile namına) bir şahsa 250 lira borcu vardır. Bu borç işletme açığını kapatmak maksadiyle alınmıştır.

7— Vergiler:

Arazi 40 lira, salma 1.20 lira, hayvanlar 13.50 lira. Mülkiyet (gayri menkul).

1— Topraklar a) 200 dönüm tarla (bir dönüm 30×30 adım).

b) 200 dönüm bağ ve bahçe.

Tarhalar 9 parçadır. Bir kısmı babadan kalmış, bir kısmı satın alınmıştır. Tarhaların ikisi tapulu diğerleri tapusuzdur.

2— Ev iki kat, beş oda, babadan kalma.

Menkul mallar:

1— Hayvanlar: Bir çift öküz, bir çift manda, iki inek, 20 davar, (koyun), 1 eşek.

2— Ziraat âletleri: Pulluk, kağrı ve diğer belli başlı âletler.

Ücret:

İşletmede hariçten işçi tutulmaz. Yalnız geçen sene büyük oğlu silâh altında iken bir hasad mevsiminde iki işçi tutulmuştur. Tırpancıya günde 5 lira verilmiştir. (Bir tırpancı günde 3 dönüm biçer).

İş :

A— İstihsal tarzı ve tekniği:

Nadasda pulluk, ekmede ve ikilemede sapan kullanılıyor. Topraklara gübre atılmaz. 200 dönüm tarhaların yarısı her sene nadasa kalır. Toprakların verim nisbeti gittikçe azalıyor. Bütün istihsal hayatı iklim faktörlerine göre ayarlanmıştır. Tohumlar elde edilen mahsulden faydalanarak seçilir. Umumiyetle dönüme bir yarım (16 kilo buğday, 14 kilo arpa) tohum ekiliyor. Bazı yerlerde bu miktar azalıp çoğalmaktadır. Tohum miktarı toprak faktörüne bağlıdır. Biçme, kaldırma ve harmanlama işleri ötedenberi alışılmış vasıtalarla oluyor. Kağrı, döğen ve rüzgârla savurma usulleri hâkim. İşlerin kesafet peyda ettiği günlerde komşular

arasında yardıma gelenleri var. Birbirlerine yardım ederek harmanı çabuk kaldırmak için çalışırlar.

Fazla ve iyi mahsul almak için de yeni tecrübeler yapılmıyor. Teknik vasıtalar kullanılmıyor. Hayvan gübresi tezek olarak ayrılıyor. Tarlalara atılsa da gübrenin hem miktarı az hem de toplama tarzı fennî olmadığından kuvvetinden haybediyor.

I : Servet durumu.

	Bugünkü kıymeti Lira
1— Topraklar 200 dönüm tarla	4.000
4 dönüm bağ	400
2— Binalar: Beş odalı ev, ahır, anbar	3.000
3— Hayvanlar, bir çift öküz	800
Manda	1.000
2 inek	500
2 dana	200
20 koyun	600
1 merkep	150
4— Ziraat âletleri: Pulluk	45
1 kağrı	150
Diğer âletler	100
5— Ev eşyası:	1.200
	<hr/> 12.145

B— İstihsal durumu:

1— Hububat:

İstihsal sahası son beş senede değişmemiştir. Her sene 100 dönüm kadar ekilir. En verimli yılda bire beş veya altı mahsul alınmıyor. Sabit bir verim nisbeti yoktur. 1948 yılına ait ekiliş ve mahsul durumu şöyledir:

	Sahası	Ekiliş tohumu Kilo	Alınan mahsul Kilo
Buğday	60	1000	4800
Arpa	30	350	1800
Burçak	5	80	240
Fiğ	5	70	200

2— Hayvanlardan:

30 kilo yapağı (bir koyun ortalama 1.5 kilo yapağı veriyor),

3 kilo tiftik (bir keçi 1 kilo tiftik veriyor),

10 kuzu,

350 kilo süt (iki inek beherinden senede 180 kilo),

400 yumurta.

3— Diğer istihsaller:

Meyvalardan 300 kilo,

Üzüm 200 kilo.

Mahsullerin istihlâk ayrılışı:

Kilo		
Buğday	800	Tohumluk,
	2700	ekmeklik (beher nüfusa günde bir kilo hesabıle),
	300	Bulgurluk,
	300	Köy hakları (imam, muhtar, korucu, çoban).
	4100	
	4800	İstihsal
	4100	İstihlâke ayrılan.
	700	İhtiyaçtan fazla kalan.
Arpa	360	Tohumluk
	500	Yemlik (öküzlere)
	180	Merkeplere
	350	Davara
	1300	
	1800	İstihsal
	1390	İstihlâke ayrılan
	420	İhtiyaçtan fazla

Hayvanlardan istihlâke ayrılan.

5 adet kuzu,

350 kilo süt,

400 yumurta,

Meyvalardan: 150 kilo,

Üzüm 100 kilo.

Gelir (Mahsullerden satış):

	Kilo	Lira
Buğday	100	150
Arpadan	420	72
Kuzu	5 adet	45
Yapağı	30 kilo	35
Tiftik	3 kilo	5
Meyva ve üzümünden		60
		371
Nakil borcu		250
		621

Masraflar (para ile):

1— İşletmeye ait:

	Lira
1 döğen	16
Gündelikçilere	150
Nallama	25
Âlet tamirleri	17
Arazi ve hayvan vergileri	70
	278

2— Ev ihtiyaçlarına:

Giyecekler	200
Kahve, şeker, gaz, tuz	75
Yemeklik yağ	100
Doktor ve ilâç	20
	673

Netice: Bütçenin nakit gelir ve giderleri kısmında 52 lira açık vardır. Bu açık evdeki istihlâk gıdalarından tasarruf veya satış suretile kapatılmış, yani mahsul mevsimi girdiğinden elde edilen kıymetlerle kapanmıştır.

Bütçeye dair mülâhazalar:

1— Köylü işletmesinde gerek maliyet hesapları aile bütçesi tutulması âdet olmadığı gibi böyle bir şey yapılsa bile hakiki rakamlar elde etme kpek müşküldür. Zira:

a) Köyde bütçenin gelir kısmına giren kıymetler pek karışıktır. Bir araba çalı çırpı, bağdan kesilen otlar, yumurtalar, meyvalar ve diğer şeylerden istihlâk edilerek veya bunlardan bir kısmı köy bakkalında mal ile mübadele edilmek suretiyle kıymetlendirilmektedir.

2— Köyde geçinme indeksi bir ailenin yıllık yiyeceklerinin anbarda saklı durmasıyla ve gaz, şeker, tuz, sigara, elbise, vergiler gibi masraflar için lüzumlu nakdin tedarik edilebilmek kudretidir.

3— Ailede birikmiş nakit veya nakit ile tedarik edilen kadın ziynet altınları mevcut ise bu fazla tasarruf istihlâk kıymetlerinin azaltılmasıyla mümkün olmaktadır. Yani köylü boğazından, giyim ve kuşamından kesmek suretiyle tasarruf edebiliyor.

4— Tasarruf edilen para ile mutlak surette ya ölen hayvanın yerine bir hayvan almak veya hastalık gibi felâket hallerinde harcanmak içindir.

(Öküzünün birisi ölen bir köylü bağıni satmak suretiyle bir tek öküz almak kararını vermiştir).

5— Tetkik olunan aile bütçesindeki 250 liralık borç - ki doğruluğunu kabul ettim - köylünün nakit ihtiyacının fazlalığındandır. Buradaki bütün çiftçi aileleri bu gibi açıkları şehirde amelelik etmek suretiyle kapatmağa çalışıyorlar. M. D. ailesinin bu borcunun asıl sebebi erkek evlâdın askerde bulunmasıdır ki bu ayrılış ayrıca işçi tutulmasını zarurî kılmış ve tabiatıyla bütçeden para harcanmıştır.

6— Köyde, köyün bünyesine göre, refahlı aile sayılan M. D. aile bütçesinde görülen bu açığın toprakları 200 dönümden az ailelerde daha fazla olduğu muhakkaktır. Bu aileler istihlâk yani gıda maddelerinden kesmek suretiyle tasarruf ederek hayatlarını idame ediyorlar. (136 ailenin tarım kredi kooperatifine 18.000 lira borçları vardır).

Görülüyor ki kullandığım bu metod pek basittir. Bu ilk denemede asıl maksadım kemmî kıymetlerle tavsifi vak'aları birbirlerini izah edecek tarzda birleştirmek, yani istatistik metodlarıyla sosyolojik metodları bir arada kullanarak rakamları söyletmek yollarını aramaktır. Böyle bir usulün tatbiki kabul edildiği takdirde bunları suallerle ve cevvelerle ifade kolaydır.

Bütçenin terkihi yahut kıymetlendirilmesi

Şimdi tecrübi sosyoloji metodlarına göre yaptığımız monografik ankette mevcut Repecussions'ları araştıralım:

1— Toprakların tereküp tarzı köyde ekstansif ziraati mecburî kılmıştır. (O halde: yer - iş üzerine tesir ediyor).

2— Arazinin kabartılı parçalardan mürekkep olması sulanmasını mümkün kılmamaktadır. (Yer - iş üzerine).

3— Toprakların müsavi surette taksimi usulü toprakların daha fazla parçalanmasına sebep olmuştur (Devlet - mülkiyet üzerine).

4— Toprakların fazla parçalanmasıyle aile ziraati cüceleşmiştir. (mülkiyet - iş).

5— Toprakların parçalı olması yüzünden teknik usullerin kullanılması mümkün değildir. (Mülkiye - iş).

6— Ekstansif ziraat sistemi köy evlerinin toplu olmasına sebep olmuştur. (İş - yaşama tarzı).

7— Köy evlerinin topluluğu sağlık şartlarını bozmaktadır. (Yaşama tarzı - yaşama tarzına).

8— Sağlık şartlarının bozukluğu çocuk ölümlerini arttırmaktadır. (Yaşama tarzı - yaşama safhasına).

9— Toprakların parçalanması köylü işletmesini cüceleştirdiğinden köylüyü ameleliğe sevk etmiştir. (Mülkiyet - iş - iş).

10— Toprakların gübrelenmemesi verim nisbetini gittikçe azaltmaktadır. (Teknik kültür - iş).

11— İşlerin kesafeti erkek evlâtların evlendikten sonra baba ocağında kalmaları geleneğini devam ettirmektedir. (İş - aile).

12— İşlerin kesif olduğu zamanlarda kadın ve kızlar da arazide çalışmaktadırlar. (İş - aile).

13 — Yaşama şartlarının güçlüğü okuma yazma imkânlarını azaltmaktadır. (Yaşama tarzı - zihni kültür).

14— İşlerin kesafeti aile fertlerinin devamlı surette bir arada yaşamalarına sebep olmaktadır. (İş - aile).

15— Aile fertlerini devamlı surette bir arada yaşamaları baba otoritesini arttırmaktadır. (Yaşama safhası - aile).

16— Yaşama ihtiyaçlarının ailece sağlanması terbiyede geleneğin devamını sağlamaktadır. (Yaşama tarzı - aile).

17— Şehrin yakınlığı köylüyü daha uzak yerlerde iş aramak için kö-

yünden ayrılmaya ihtiyaç hissettirmemektedir. (Komşuluk münasebetleir - iş).

18— Öküzle çiftçilik tarla sahasının genişletilmesine engel olmaktadır. (İş - iş).

19— Ziraatin iklim şartlarına tâbi olması mahsul miktarının artmasına mâni olmaktadır. (Yer - iş).

20— Mahsul veriminin fazlalanmaması aile bütçesinde de her vakit açık vermektedir. (İş - aile).

21— Teknik ziraat memuru mahsul veriminin artmasına yarıyacak tedbirler alamamaktadır. (Devlet - iş).

Bu repreksiyonlarda tesir eden vak'alarla tesir altında kalanları görelim:

Tesir eden vak'alar

Tesir altında kalanlar

Yer	İş
Yer	İş
Devlet	Mülkiyet
Mülkiyet	İş
Mülkiyet	İş
İş	Yaşama tarzı
Yaşama tarzı	Yaşama tarzı
» »	Yaşama safhası
Mülkiyet	İş
Mülkiyet	İş
İş	İş
İş	Aile
İş	Aile
Yaşama tarzı	Zihni kültür
İş	Aile
Aile	Aile
Yaşama tarzı	Aile
Komşuluk münasebetleri	İş
İş	İş
İş	Aile
Devlet	İş

Burada Synoptique cetveli hazırlamadan da köylü işletmesinde hâkim istihsal faktörlerini açıkca görmek mümkündür. Tabiat yahut mu-

hit faktörleri başta olmak üzere mülkiyet (yani veraset kanununun malûm hükümleri) tarzı dolayısıyla devletin istihsal hayatı üzerindeki tesiri ve ayrıca kültür seviyesinin düşüklüğü de köylü işletmesinin gelişmesine engel olmaktadır.

Sosyolojik tahlil ve terkip vak'aları olduğu gibi göstermeğe yarar. Köyde amelî islâhat için işe nereden ve nasıl başlanması lâzım geldiğini araştırmak ayrı bir iştir ki burada o ciheti kayda lüzum görmüyorum.

Tetkik edilen köylü işletmesinde şarka mahsus cemaatçı (communaire) tipin sarsılmış örneğini açıkca görüyoruz. Evlenen erkek çocuğun baba ocağından ayrılmamasının uzak sebepleri ailenin asırlar boyunca devam eden çobanlık hayatında aramalıdır. Diğer sebeplerde ise tabiat ve istihsal faktörlerini görmekteyiz. Böyle bir tipin kendi varlığını yeni hayat şartlarına göre kuvvetlendirebilmesi için devletin sahabeti (Patronage) zaruridir.

Nisan, 1949

[İçtimai teşekkülü aramak maksadiyle yapılmış ziraî bir anket örneği.]

S. Demirkıran